

סוגיה ג: הרחבה לקריאת המגילה

לאחר שבאו דברי רבי יהושע בן לוי "כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו – נדון ככרך", אותם דרשה הגמרא על הפסוק "מדינה ומדינה", מביאה הגמרא במרכז הסוגיה שבע מימרות נוספות של רבי יהושע בן לוי. ארבע המימרות הראשונות, קשורות להגדרת כפר וכרך, ושלוש המימרות האחרונות מגדירות מחדש את חיוב קריאת המגילה. לאחר מכן, הגמרא דנה בטעם ההקדמה של קריאת המגילה בכפרים.

החלק הראשון: כרך והסמוך לו והנראה עמו

הסוגיה פותחת במימרא של **רבי יהושע בן לוי**: כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו – נדון ככרך.

על כך מביאה הגמרא ברייתא: תנא: סמוך – אף על פי שאינו נראה, נראה – אף על פי שאינו סמוך. ושאלת הגמרא: ניתן למצוא מקום "נראה, אף על פי שאינו סמוך" כגון שיושב הכרך בראש ההר, וישנם מקומות שיכולים לראות מהם את הכרך על אף שהם אינם סמוכים לו. אלא "סמוך, אף על פי שאינו נראה", איך ייתכן מקום כזה? אמר **רבי ירמיה**: כאשר הכרך נמצא בנחל (=עמק), גם מקומות סמוכים אינם רואים אותו.

מרכז הסוגיה: שבע מימרות של רבי יהושע בן לוי

האמרה הראשונה של **רבי יהושע בן לוי**: "כרך שישב ולבסוף הוקף – נדון ככפר". טעם הדבר הוא מלשון הפסוק (ויקרא כה, כט) "וְאִישׁ כִּי יִמְכַר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה", ומכאן יש ללמוד: שהוקף ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף.

האמרה השניה היא: "כרך שאין בו עשרה בטלנים – נדון ככפר". ואין ללמוד זאת מהמשנה "איזו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן – הרי זה כפר", שכן יש מקום לומר שדין הכרכים שונה מדין העיירות, מפני שבאים לכרך גם אנשים מבחוץ, ולפיכך צריך היה **רבי יהושע בן לוי** ללמד אותנו, שאם אין בכרך עשרה בטלנים הוא נדון ככפר.

שתי המימרות מלמדות אותנו, שהכפר איננו נחשב מקום שאין לו חומה, אלא מקום שאיננו עיר. ההיקף החיצוני איננו קובע, אלא המהות הפנימית של המקום.

האמרה השלישית של **רבי יהושע בן לוי** היא ביחס לעיר: "כרך שחרב ולבסוף ישב – נדון ככרך". ואין לפרש שכוונת דבריו היא על כרך שחרבו חומותיו, שכן אפילו אם הוא לא התיישב לבסוף הוא עדיין נדון ככרך, וכפי שאמר **רבי אלעזר בר יוסי** בברייתא על הפסוק "אֶשֶׁר לֹא [לו] חֹמָה" – אף על פי שאין לו עכשיו חומה, אך היתה לו קודם לכן. לפיכך, מפרשת הגמרא את דבריו במקרה בו הוא חרב מעשרה בטלנים, שהם מגדירים את העיר כעיר.

במימרא זו, רבי יהושע בן לוי מדגיש את הצד השני של המימרות הקודמות, גם עיר היא לא מקום שיש לו חומה, אלא מקום שאיננו כפר. ההיקף החיצוני איננו קובע, אלא המהות הפנימית של המקום.

האמרה הרביעית של **רבי יהושע בן לוי** היא: "לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן". ופירש **רבי אלעזר**, שהערים הללו היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, וחרבו בימי פילגש בגבעה, ובא אלפעל ובנה אותן, שכן נאמר (דה"א ח, יב) "וּבְנֵי אֶלְפֶּעַל עֶבֶר וּמְשָׁעַם וְשָׁמֶד הוּא בְּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֵיהֶן". ושוב חרבו הערים הללו, ובא אסא מלך יהודה ושיפץ אותן, כפי שנאמר על אסא "וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּרָה בְּיהוּדָה", והוא אמר לבני יהודה על הערים שהוא בנה "נבנה את הערים האלה?", ומשמע שמראש היו שם ערים.

נראה, כי משמעות המימרא היא, שקריאת המגילה היא כיבוש המקום. כאשר אנו קוראים את המגילה במקום מוקף חומה מימות יהושע בן נון, אנו כובשים את הארץ, כמו יהושע בן נון שכבש

את הארץ, וזו המשמעות של קריאת המגילה בט"ו אדר, שגם אם הערים הללו חרבו, ניתן לשפץ אותם.

רבי יהושע בן לוי מוסיף שלש הלכות של פורים, וההלכות הללו מרחיבות את קריאת המגילה יותר ממה שמפורש בה.

המימרא החמישית של **רבי יהושע בן לוי** היא: נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס.

המימרא השישית של **רבי יהושע בן לוי** היא: פורים שחל להיות בשבת – שואלים ודורשים בענינו של יום. ומפרשת הגמרא, שהחידוש בדבריו הוא, שאין לגזור על דרשה בפורים משום מה שאמר **רבה** שאין לקרוא מגילה בשבת, "שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים". וכשם שבנוגע לכל חג שנינו בברייתא: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלים ודורשים בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, גם בפורים שחל בשבת צריכים לדרוש בענינו של יום.

המימרא השביעית של **רבי יהושע בן לוי** היא: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) "א-להי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דמיה לי".

החלק השלישי:

בתחילה הבינו בני הישיבה, שיש לקרוא את המגילה בלילה, ולשנן את מסכת מגילה ביום, אך **רבי ירמיה** פירש בשמו של **רבי חנינא בר אבא** את המילה "ולשנותה" כמו שאומרים אנשים: "אעבור על פרשה זו ואשנה אותה", ולפי זה צריך לקרוא את המגילה בלילה ולקרוא אותה פעם נוספת ביום.

גם **רבי חלבו** בשם **עולא ביראה** אמר: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, אך הוא למד זאת מפסוק אחר, שנאמר (תהלים ל, יג) "למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' א-להי לעולם אודך".

על המשנה שאומרת "שהכפרים מקדימין ליום הכניסה", הגמרא מביאה את דברי **רבי חנינא**: חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין. הגמרא מסיקה מדברי רבי חנינא שזוהי תקנה לבני הכרכים. ואולם, קשה מדברי המשנה "חל להיות בשני - כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום", ואם זו תקנה לבני העיירות צריך היה להקדים את הקריאה ליום הכניסה שקודם לכן. משיבה הגמרא, שאם היינו מקדימים את הקריאה במקרה זה, היו בני הכפרים קוראים ב' אדר, וחכמים לא תקנו קריאה מוקדמת כל כך של המגילה.

אמנם, עדיין קשה מהמשך המשנה "חל להיות בחמישי - כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום", ומדוע אין בני הכפרים מקדימים את קריאת המגילה במקרה זה, והרי יום הכניסה הוא י"א, ויש מקרים בהם הקדימו ליום זה את הקריאה. ומשיבה הגמרא, שהחכמים לא תקנו להקדים את הקריאה מיום כניסה אחד (חמישי) ליום כניסה אחר (שני).

במשנה בהמשך נאמר "אמר רבי יהודה: אימתי - במקום שנכנסים בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", ואם היה עולה על דעתנו שההקדמה ליום הכניסה היא תקנת חכמים לטובת בני הכרכים, האם משום שאין בני הכפרים נכנסים בשני ובחמישי מפסידים חכמים את בני הכרכים?

לפיכך, מסיקה הגמרא שאין לגרוס בדברי רבי חנינא "כדי שיספקו מים ומזון", אלא "מפני שמשפקים מים ומזון לאחיהם שבכרכין", ומשמעות הדברים היא, שתקנת חכמים היא עבור בני הכפרים, ונותנים להם לקרוא גם בשני או בחמישי שקודם הפורים, מפני שכל השנה הם משפקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים.

וזו לשון הסוגיה על פי החלוקה המוצעת :

- (1) גופא, אמר **רבי יהושע בן לוי** : כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו – נדון ככרך.
 (2) תנא : סמוך - אף על פי שאינו נראה, נראה - אף על פי שאינו סמוך. בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך - משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר. אלא סמוך אף על פי שאינו נראה, היכי משכחת לה? אמר **רבי ירמיה** : שיושבת בנחל.
 (3) ואמר **רבי יהושע בן לוי** : כרך שישב ולבסוף הוקף - נדון ככפר.
 מאי טעמא? דכתיב (ויקרא כה, כט) וְאִישׁ כִּי יִמְכַר בְּיַד מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה - שהוקף ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף.
 ואמר **רבי יהושע בן לוי** : כרך שאין בו עשרה בטלנין - נדון ככפר.
 מאי קא משמע לן? תנינא : איזו היא עיר גדולה - כל שיש בה עשרה בטלנין, פחות מכאן - הרי זה כפר. - כרך איצטריך ליה, אף על גב דמיקלעי ליה מעלמא.
 ואמר **רבי יהושע בן לוי** : כרך שחרב ולבסוף ישב - נדון ככרך.
 מאי חרב? אילימא חרבו חומותיו, ישב - אין, לא ישב - לא? והא תניא, **רבי אליעזר בר יוסי** אומר : אָשֶׁר לוֹ(א) חֹמָה (ויקרא כה, ל) - אף על פי שאין לו עכשיו, והיה לו קודם לכן. אלא : מאי חרב - שחרב מעשרה בטלנין.
 (4) ואמר **רבי יהושע בן לוי** : לָד וְאוֹנוּ גֵי הַחֲרָשִׁים (נחמיה יא, לה) מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו.
 והני יהושע בננה? והא אלפעל בננה, דכתיב (דבה"א ח, יב) וּבְנֵי אֶלְפֶּעַל עֶבֶר וּמְשָׁעַם וְשָׁמֵד הוּא בְּנֵה אֶת אוֹנוּ וְאֶת לָד וּבְנִיתִיהָ. - ולטעמיד, אסא בננה, דכתיב (דבה"ב יד, ה) וַיִּבְנוּ עָרֵי מְצוּרָה בְּיַהוּדָה!
 אמר **רבי אלעזר** : הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו, חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בננה, הדור אינפול - אתא אסא שפצינהו. דיקא נמי, דכתיב ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה - מכלל דערים הוו מעיקרא, שמע מינה.
 (5) ואמר **רבי יהושע בן לוי** : נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס.
 ואמר **רבי יהושע בן לוי** : פורים שחל להיות בשבת - שואלין ודורשין בענינו של יום.
 מאי אריא פורים? אפילו יום טוב נמי, דתניא : משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום : הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג. - פורים איצטריכא ליה. מהו דתימא : נגזור משום דרבה, קא משמע לן.
 ואמר **רבי יהושע בן לוי** : חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אָ-לֶהִי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמְיָהּ לִי.
 (6) סבור מינה : למקרייה בליליא, ולמיתנא מתניתין דידה ביממא. - אמר להו **רבי ירמיה** : לדידי מיפרשא לי מיניה **דרבי חייא בר אבא** : כגון דאמרי אינשי : אעבור פרשתא דא ואתנייה.
 איתמר נמי, אמר **רבי חלבו אמר עולא ביראה** : חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים ל, יג) לְמַעַן יִזְמְרָךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדַּם ה' אֱ-לֹהֵי לְעוֹלָם אֲדוֹךְ.
 (7) [כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר, כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה] אמר **רבי חנינא** : חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחייהם שבכרכין. למימרא דתקנתא דכרכין הוי? והתנן : חל להיות בשני - כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ואם איתא - ליקדמו ליום הכניסה! - הוו להו עשרה, ועשרה לא תקינו רבנן.
 תא שמע : חל להיות בחמישי - כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. ואם איתא - ליקדמו ליום הכניסה, דאחד עשר הוא! - מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן.
 תא שמע, אמר רבי יהודה : אימתי - במקום שנכנסים בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה.
 ואי סלקא דעתך תקנתא דכרכין היא - משום דאין נכנסים בשני ובחמישי מפסדי להו לכרכין?
 לא תימא כדי שיספקו מים ומזון, אלא אימא : מפני שמספקים מים ומזון לאחייהם שבכרכין.